

ОСОБЛИВОСТІ ПАМ'ЯТІ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ З ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

В статті розглядається проблема розвитку пам'яті у дітей старшого дошкільного віку із тяжкими порушеннями мовлення. Розкриваються варіативні особливості в обсязі слухової пам'яті, акцентується увага на кореляції між станом слухової пам'яті та ступенем прояву мовленнєвого порушення. Описані особливості опосередкованого словесного запам'ятовування, які зумовлюються специфічністю структури мовленнєвого недорозвинення. Автор акцентує увагу на тому, що за своїм патологічним механізмом недостатність опосередкованої словесної пам'яті у зазначеній категорії дітей первинно пов'язана із загальним порушенням мовлення, а не з порушенням безпосередньо мисленнєвих процесів.

Ключові слова: пам'ять, діти старшого дошкільного віку, тяжкі порушення мовлення.

The article deals with the problem of memory development in older preschool children with severe speech disorders. Variable features in the volume of auditory memory are revealed, attention is focused on the correlation between the state of auditory memory and the degree of speech impairment. The features of mediated verbal memorization, which are caused by the specificity of the structure of speech underdevelopment, are described. The author focuses on the fact that, according to its pathological mechanism, the lack of mediated verbal memory in the specified category of children is primarily related to a general speech disorder, and not to a violation of thinking processes directly.

Key words: memory, children of older preschool age, severe speech disorders.

Повноцінне мовлення є важливою умовою становлення комунікативних компетенцій. Наявність мовленнєвих порушень негативно впливає на психіку дитини у дошкільному віці та на формування її як повноцінної особистості. Так само виявляється зворотній вплив психічних процесів на перебіг логопатології, зокрема недостатній розвиток процесу пам'яті у дошкільників з тяжкими порушеннями мовлення (за психолого-педагогічною класифікацією – загальним недорозвиненням мовлення) значно ускладнює корекцію мовленнєвого порушення [2].

Пам'ять, як і всі пізнавальні процеси, є відображенням людиною реальної дійсності, що нерозривно пов'язана з діяльністю [1]. Пам'ять – здатність головного мозку сприймати навколишню дійсність, зберігати її в нервових клітинах, зберігати сприйняту інформацію, а потім за необхідності відтворювати її [3].

Дослідження мнестичної функції у дошкільників із тяжкими порушеннями мовлення засвідчує, що їх зорова пам'ять зазвичай відповідає нормативним показникам, за винятком – це зниження здатності до продуктивного запам'ятовування серії геометричних фігур дітьми з дизартрією. Низькі результати у цих пробах цих дітей пов'язані з вираженими порушеннями сприйняття форми, слабкістю просторових уявлень внаслідок пошкодження тим'яних зон кори головного мозку [3; 5].

Для старших дошкільників з тяжкими порушеннями мовлення є характерними варіативні особливості в обсязі слухової пам'яті, а також незначне загальне зниження цієї функції. Спостерігається кореляція між станом слухової пам'яті та ступенем прояву мовленнєвого порушення: рівень слуховий пам'яті знижується зі зниженням рівня розвитку мовлення. Так, під час виконання завдань на дослідження слухової пам'яті, зазначена категорія дошкільників виявляє повільне орієнтування в умовах завдання, що знижує результативність їх виконання [5].

Діти з моторною алалією після першого пред'явлення (на слух) точно відтворюють лише довжину ряду слів (їх кількість), при цьому можуть повторювати одне й те саме

слово декілька раз або називати нові слова (парамнезія). Словесні парамнезії відображають специфічну для цієї категорії дітей внутрішню нестійкість їх мовної системи. При цьому у дітей з дизартрією схильність до парамнезій не спостерігаються [4].

Помилки під час виконання завдань на відтворення слів, сприйнятих на слух, дошкільники з тяжкою мовленнєвою патологією, як правило, не помічають і не виправляють. Відтерміноване відтворення виявляється однаково низьким у всіх дітей зазначеної категорії. Здатність до продуктивного запам'ятовування у цих дітей також значно знижена. Діти часто забувають складні інструкції (три-, чотириетапні), пропускають деякі їх елементи та змінюють послідовність запропонованих завдань. При цьому вони не звертаються до мовленнєвого узагальнення з метою уточнення інструкції.

За результатами дослідження О.Даниленкової, у старших дошкільників з тяжкими порушеннями мовлення біль-менш збереженою є здатність до смислового, логічного запам'ятовування. Встановлення мовленнєвосемантичних зв'язків за допомогою зовнішніх предметних опор (зовнішніх стимул-знаків, за О.Леонтьєвим), що опосередковують смислове запам'ятовування [4].

Для успішного смислового запам'ятовування за допомогою таких зовнішніх опор необхідним є, по-перше, збереження безпосередньої пам'яті на слова. По-друге, і це для дітей з мовленнєвою патологією має ключове значення, у пам'яті має бути достатньою мірою сформований внутрішньомовленнєвий механізм встановлення міцного смислового зв'язку між словом і предметним образом, що його опосередковує. Це зображення на картинці, яке має допомогти дитині відтворити відповідне слово [3].

Недостатність опосередкованої словесної пам'яті у дітей з тяжкими порушеннями мовлення також зумовлена специфічністю структури мовленнєвого недорозвинення. За своїм патологічним механізмом недостатність опосередкованої словесної пам'яті первинно пов'язана із загальним порушенням мовлення, а не з порушенням безпосередньо мисленнєвих процесів. Коли діти за наявності мотивованого завдання здійснюють вибір відповідного зображення на картинках, вони одночасно і послідовно виконують дії та операції як мінімум трьох видів:

1) мовленнєві (сприйняття, розуміння та утримання у пам'яті пред'явленого на слух слова);

2) розумові (вибір на картинках зображення, зміст якого за смисловими ознаками має бути пов'язаним зі значенням слова, що запам'ятовується);

3) мовленнєво-мисленнєві (встановлення стійкого смислового взаємозворотного зв'язку «слово-образ-слово» та вживання обраного зображення як зовнішнього засобу, або «стимулу-знака», для подальшого його використання у внутрішньому, а потім і у зовнішньомовленнєвому плані у процесі відтворення «зазначеного» слова) [4].

Останній є найскладнішим видом опосередкованого мовленнєвого запам'ятовування за внутрішньою структурою та функцією. Якщо внутрішня динамічна структура встановлення опосередкованого мнестичного зв'язку між словом і образом сформована, то у продуктивному виконанні цього завдання провідна роль належить власне мовленнєвому механізму.

Отже, у старших дошкільників із тяжкими порушеннями мовлення достатньо розвиненою є безпосередньо словесна пам'ять, однак це ще не є показником сформованості смислової мовленнєвої пам'яті, що необхідно враховувати під час організації корекційно-розвивального навчання зазначеної категорії дітей.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Барташнікова І., Барташніков О. Розвиток наочно-образного та логічного мислення дітей. Тернопіль: Богдан, 1998. 79с.
2. Белова О. Б. Особливості розвитку уваги та пам'яті у дітей молодшого шкільного віку з нормальним та порушеним мовленням. *Проблеми сучасної психології. Зб. наук. праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту*

- психології ім. Г. С. Костюка АПН України. Кам'янець-Подільський. 2011. Вип. 11. С.82*
□ 84.
3. Варій М. Й. Загальна психологія: навчальний посібник. К.: КНТ, 2007. 968 с
  4. Даниленкова О.Р. Розвиток навмисного запам'ятовування у дітей з нерізко вираженим загальним недорозвиненням мовлення. *Дефектологія*. 2000. № 6. С. 50 □64.
  5. Конопляста С. Ю., Сак Т. В. Логопсихологія: навчальний посібник. К.: Вид.дім «Слово», 2010. 293 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцентка Кабельнікова Н.В.